

Соколова О.О.
ст. 5 курсу
факультету педагогіки, психології
та соціальної роботи,
науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Романюк С.З.
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Україна

ВТІЛЕННЯ ВИХОВНИХ ІДЕАЛІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Проблема розвитку національної школи, забезпечення національного виховання зростаючих поколінь у нашій державі вирішується відповідно до положень Конституції (Основного Закону) України, законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти та інших законодавчих документів. Науково обґрунтоване, належним чином організоване навчання й виховання відображає духовний поступ народу, сприяє збереженню й збагаченню його культури.

Особливий дослідницький інтерес становить період кінця ХІХ - початку ХХ ст., коли в умовах політичних заборон і переслідувань в Україні міцнів і розвивався рух національно-культурного відродження. Саме тоді у вітчизняній педагогічній думці сформульовано концептуальні засади національної освіти і виховання, висунуто ґрунтовні ідеї щодо формування виховного ідеалу українця, визначено провідну роль у цьому процесі художньої літератури, важливе місце у творенні якої належить геніальній поетесі Лесі Українці.

З часу появи творчість славної доньки українського народу привертала увагу багатьох дослідників. Зміст і особливості розвитку педагогічних та соціальних поглядів Лесі Українки аналізують А. Бичко, А. Калениченко, Л. Міненко, М. Мороз та ін.; виховний потенціал її творів розкривають О. Бабишкін, А. Костенко, В. Костюченко [4, с. 37].

Національно-патріотична виховна тематика займала провідне місце у творчій спадщині Лесі Українки. Видатна поетеса обстоювала рідну культуру,

мову, національні традиції у вихованні. Всі виховні проблеми вона розв'язувала в світлі завдань громадянського виховання. Думки Лесі Українки про народну освіту не можна відокремити від усієї системи її поглядів і переконань. Національною ідеєю наскрізь пройняті просвітницька діяльність та педагогічні погляди щирої патріотки.

Леся Українка зосереджувала власні зусилля на активній діяльності, а тому запропонувала практичну програму «за нове життя». Особистий національний обов'язок поетеса вбачала в найефективнішому використанні слова як своєї «єдиної зброї» [1,3].

Піклування Лесі Українки про розвиток національної культури, прагнення винести її на рівень передових культур Європи, турбота про освіту, статус рідної мови серед інших мов, високу людську мораль диктується тими складними соціально-політичними умовами, які склалися в Україні на межі століть, але національне життя і за таких обставин не зникло, а лише набуло нових форм, і потужним чинником українського національного руху стає література, адже, «ведучи мову про українську філософську традицію у ХІХ, а потім у ХХ столітті, варто мати на увазі, що вона, здебільшого, виражається у непрофесійній сфері. Часто вартісні для українців філософські ідеї знаходили вияв у художньо-літературних творах, іноді в творах публіцистичних, які були більш придатні для філософування» [2, с. 165].

Леся Українка ретельно аналізувала стан освіти та школи свого часу, утвердила низку важливих положень про виховання всебічно розвинених, вольових людей, показала неспроможність офіційних канонів у вихованні й віддавала перевагу демократичній, народній функціональній системі навчання і виховання.

Вона нещадно виступила проти злочинної політики російського царизму, спрямованої на обмеження бюджетних асигнувань для народних шкіл, на пригнічення вчителів та учнів, критикувала й тогочасні середні школи, в яких процвітали муштра і зубріння. З радістю вітала рух протесту учнівської молоді проти закостенілої системи навчання [4, с. 38].

Літературознавець Микола Зеров у розвідці про Лесю Українку наголошує, що «справжній пафос» її творчості – розв’язування загальнолюдських проблем та вічних колізій, найулюбленіша сфера – світ ідей, а її творчість стала «голосом ґрунту», страждати примушувала не відсутність образів, а переобтяженість ними.

Леся Українка не оминає принагідної можливості для виховання чесності, правдивості, що завжди осмислені в культурі будь-якого народу. Створений поетесою підручник «Стародавня історія східних народів», спрямований на виховання в молоді національних поглядів і суджень, репрезентував читачеві наукове розуміння історичних явищ, розуміння культуро-творчих чинників життєдіяльності народу.

З демократичної позиції розглядала Леся Українка роль учителя народної школи, який повинен виховувати молодь, надихати її на чесні, благородні справи. Поетеса привертала увагу громадськості до долі народних учителів, боролась за поліпшення їх суспільних прав і матеріально-побутових умов. Народним учителям вона висувала високі вимоги: добре знати свій предмет, орієнтуватися в інших науках, у літературі й мистецтві, вивчати психологію дитини, застосовувати раціональні методи навчання й виховання. «Якщо вчитель ... добрий, освічений, то й учні знають те, що потрібно знати...», – наголошувала Леся Українка [3].

Зрештою, вона й сама виступала у ролі вчительки. До учнів ставилася з надзвичайною любов’ю й увагою. Організовуючи для дітей шевченківські вечори, добивалася серйозного ставлення до участі в них, вчила з ними вірші, старшим допомагала складати виступи про життя Т. Шевченка [3].

«Серед педагогічних поглядів Лесі Українки центральне місце займало переконання в тому, аби дитина з допомогою наставника сама виробляла собі світогляд», - зазначав В. П. Струманський. Для цього потрібно, щоб учні читали не тільки основну літературу (підручники), а й додаткову. У цьому Лариса Петрівна була добрим прикладом для своїх вихованців.

У публіцистичних творах, рецензіях та відгуках поетеса зверталася до вчителів України із закликами забезпечити підготовку молоді до життя на принципах широкого пізнання навколишнього світу, виховання у дитини високої моральності, пробудження і розвитку національної самосвідомості, плекання поваги і дружби між народами.

Мету родинного виховання діячка вбачала у формуванні людини-борця. Так, в оповіданні «Помилка» вона пише, що досягнути цієї мети можна розвиваючи природні нахили дитини. Тому весь уклад сім'ї Косачів був спрямований на те, щоб діти краще розуміли красу рідного краю, його традиції, звичаї, не соромилися працювати і любили працю.

Велику увагу Леся Українка приділяла вихованню дітей дошкільного віку. Вона написала для них і про них високохудожні твори, в яких виявила глибоке знання дитячої психології. Поетеса мріяла про всебічне виховання дітей з народу в умовах нового, справедливого суспільного ладу. Публікувала твори для дітей у журналах «Дзвінок», «Молода Україна», для них писала поезії, які пов'язані з природою і в яких перемагає життєрадісний, життєствердний настрій.

Серед творів Лесі Українки є казки, фантастична форма, вигадка яких пом'якшує їх повчальний зміст. Головний герой казки «Біда навчить» – легковажний, безтурботний горобчик, якому крук дає пораду: «Розум, молодче, по дорозі не валяється, не так-то його легко знайти! ... поки біди не знатимеш, то й розуму не матимеш. От тобі моя наука...». На прикладі поневірян нерозсудливого горобчика діти вчаться дослухатися до порад старших, досвідчених людей. «Лелія» оповідає про хворого хлопчика Павлуся і царицю ельфів Лелію, яка знайомить його з людьми і життям. Цікава поетична казка невимушено вчить дітей добра, вміння спілкуватися [2, с. 166].

Важливою педагогічною проблемою вважала Леся Українка брак літератури для дитячого читання. На той час надто мало було книг українською мовою, майже не перекладались російські твори Тараса Шевченка,

Марка Вовчка. На початку 1890-х років Леся добирала і редагувала твори наддніпрянських письменників для журналу «Дзвінок».

Леся Українка з боєм писала про тодішні шкільні підручники, які не живили розум дітей, не сприяли розвитку їхніх творчих сил, а обмежували розумово-пізнавальну діяльність.

Важливою лінією творчості видатної письменниці є орієнтація на формування людини-творця, гуманної та небайдужої до проблем інших. Серед морально-етичних якостей, що становлять основу виховного ідеалу українця, виокремлює ті, які характеризують його як чесну, порядну людину, свідому свого обов'язку перед рідним народом, засуджує агресивність, продажність таланту, соціальна пасивність. Педагогічну цінність становить розкриття поетесою таких морально-етичних понять, як справедливість, гідність, здатність до самопожертви, особиста мужність і цілеспрямованість [2, с. 167].

Отже, педагогічні погляди та літературно-художня спадщина Лесі Українки є вагомим вкладом у проблему розвитку творчих здібностей особистості й пройняті національною ідеєю. Найголовніший їх принцип – зосередити зусилля на діяльній роботі для нового життя.

Творчий доробок Лесі Українки й донині має великий вплив на зростаюче покоління: розкриває перед ним світ високої моралі й духовності, плекає у серці кожної дитини справжнє почуття національної гідності. Палке слово великої просвітительки виховує підрастаюче покоління в душі національно-патріотичної активності, щирої любові до рідної Батьківщини.

Список використаних джерел

1. Березюк О.С. Педагогічні погляди Лесі Українки [Текст] / О.С. Березюк. - Житомир : Житомир. пед. ун-т, 2011. - С. 3-4.
2. Білан Т.О. Проблеми формування виховного ідеалу в творчості Лесі Українки Актуальні проблеми духовності: зб. наук, праць / Ред.: Я. В. Шрамко Вин. 11. Кривий Ріг, 2010 – С. 160-167
3. Педагогічні ідеї Михайла Драгоманова, Івана Франка, Лесі Українки [Електронний ресурс] // Історія педагогіки України. Розділ IV. Педагогічна думка в другій половині XVIII - XIX ст. - Режим доступу : <http://subject.com.ua/psychology/history/pedagog/22.html>
4. Потапюк Л. М. Ідеї національного виховання у педагогічній спадщині Лесі Українки / Л. М. Потапюк, М. В. Троханенко // Педагогічний пошук. - 2016. - № 4. - С. 37–39. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2016_4_12.